

In Helvoirt, gemeente Haaren (Noord-Brabant), ligt de buitenplaats Zwijnsbergen. Het was een van de meest voornamelijk Brabantse monumenten, totdat het in maart 2001 grotendeels door een felle brand werd verwoest. De schade was groot, maar dankzij de inspanningen van verschillende instanties en personen, niet in de laatste plaats van de eigenaren, de familie Van Lanschot, kon een omvangrijke restauratie plaatsvinden die Zwijnsbergen uit de as deed herrijzen. Het voortraject van deze restauratie leverde veel kostbare informatie op over huis en historie. De buitenplaats Zwijnsbergen ontwikkelde zich door de eeuwen heen van een laatmiddeleeuws boerenbedrijf tot een statige achttiende-eeuwse buitenplaats, die ook in de negentiende en de twintigste eeuw nog werd verbouwd en verfraaid. Bestudering van recent ontdekt archiefmateriaal heeft bovendien geleerd dat de ontwikkeling van de directe omgeving rondom Zwijnsbergen in de achttiende eeuw in een ander licht moet worden gezien. Zwijnsbergen is als gevolg van restauratie en onderzoek waarlijk uit de as herrezen...

M UITGAVE MATRIJS

Zwijnsbergen

Herrezen uit de as

ISBN 978-90-5345-344-5

9 789053 453445

Zwijnsbergen

Herrezen uit de as

met medewerking van

Leo Wevers

Wendy Landewé

Hanneke Ronnes

Karl Bijsterveld

Heimerick Tromp

Ronald van Immerseel

Peter Verhoeff

René Bosch van Drakestein

Cor Bouwstra

 UITGEVERIJ
matrijs

Deze publicatie verschijnt in samenwerking met de Nederlandse Kastelenstichting.

De Nederlandse Kastelenstichting zet zich in voor het behoud van de Nederlandse kastelen en hun omgeving. Elk kasteel en historische buitenplaats vertegenwoordigt een deel van ons cultureel erfgoed en daar moeten we voorzichtig mee om gaan. De nks is op veel terreinen actief. Zo komt de stichting op voor kastelen, die bedreigd worden door onder meer bestemmingsplannen, industrie, verkeer, milieuvontreiniging en geldgebrek. Een belangrijk onderdeel van het werk van de stichting sinds 1964 is bovendien het in stand houden van de bijzondere leerstoel *Materiële cultuur der Middeleeuwen en in het bijzonder de kastelen* aan de Universiteit Leiden. Ook besteedt ze aandacht aan educatie, geeft ze wetenschappelijke publicaties uit, beheert zij een eigen bibliotheek en studiecentrum, verzorgt ze de tweejaarlijkse *Nederlandse Kastelengids* voor cultuurhistorisch toerisme en organiseert ze excursies en studiedagen voor haar begunstigers.

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door:

F. van Lanschot Bankiers nv, 's-Hertogenbosch

Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch

Kattendijk/Drucker Stichting, Alkmaar

Stichting Leye Fonds, Helvoirt

Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening, 's-Hertogenbosch

Redactie *Nederlandse Kastelen, kleine reeks*

drs. T.J. Hoekstra, voormalig gemeentearcheoloog van Utrecht

drs. R.H.M. van Immerseel, wetenschappelijk medewerker bij de Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen

prof.dr.s. H.L. Janssen, bijzonder hoogleraar Kastelenkunde, Universiteit Leiden

dr. H. Ronnes, docent Erfgoedstudies en Algemene Culturele Wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam

drs. J.M.M. Wielinga, directeur Nederlandse Kastelenstichting

dr. H.M.J. Tromp, wetenschappelijk medewerker bij de Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen

Met medewerking van

drs. W. Landewé

drs. M.D. Saan

ISBN 978 90 5345 344 5

© 2007 Nederlandse Kastelenstichting, p/a Stichting Matrijs, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze zonder voorafgaande toestemming van Uitgeverij Matrijs.

	Inleiding	7
1	'Zwijnsbergen pronkt nu weer met al zijn charmes'	9
	<i>Leo Wevers en Wendy Landewé</i>	
	Inleiding	9
	De oudste fase van Zwijnsbergen: een eenvoudige basis	9
	De latere zestiende eeuw: een statige woning	16
	De zeventiende eeuw: Van Grevenbroeck en de geschiedenis als instrument	19
	De negentiende eeuw: een 'illusie van een landelijke idylle'	22
	De twintigste eeuw tot heden: van vervallen verleden tot 'cultuurmonument'	25
	'Zwijnsbergen pronkt nu weer met al zijn charmes'	29
	Restauratie van kasteel Zwijnsbergen	30
	<i>René Bosch van Drakestein en Cor Bouwstra</i>	
	Zwijnsbergen kort na de brand	30
	De restauratie van het exterieur	31
	De restauratie van het interieur	35
	Nieuwe elementen in bijpassende stijl	36
	De bijgebouwen	39
2	Een manifestatie van status en ambitie	41
	<i>Hanneke Ronnes en Karl Bijsterveld</i>	
	Inleiding	41
	Antwerpse bouwheer en -vrouw	41
	Zwijnsbergen en bewoners in context	44
	Lusthof en burcht	47
	Adellijke eigenaren	48
	Gefingeerde afstamming	52
	De Jonge 'van Zwijnsbergen'	55
	Hoeders van een adellijk huis	57

Inleiding

3 'Zoo werkt hier alles tot volmaking van 't geheel'	61
<i>Heimerick Tromp, Ronald van Immerseel en Peter Verhoeff</i>	
Inleiding	61
De geschiedenis tot en met de zeventiende eeuw	61
De achttiende eeuw	63
De negentiende eeuw	72
Wijzigingen rond 1850	79
De twintigste eeuw	81
Restauratie na de brand	82
Besluit	83
Verantwoording	84
Noten	84
Geraadpleegde literatuur	91
Illustraties	95
Colofon	96

In maart 2001 werd een groot deel van de Brabantse buitenplaats Zwijnsbergen in de as gelegd. De eigenaar, de familie Van Lanschot, heeft er vervolgens alles aan gedaan om het gebouw weer in volle glorie te laten verrijzen. Dit streven is gelukt. En dat niet alleen.

De brand en de wens om de bouwgeschiedenis van het huis zo volledig mogelijk te laten vastleggen (als gevolg van de brand ontstond de gelegenheid interessante bouwkundige verschijnselen nader te onderzoeken) waren de aanzet tot een grondig bouwhistorisch onderzoek. Dit onderzoek, uitgevoerd door Leo Wevers, bracht vele nieuwe en onverwachte feiten aan het licht.

Voor de Nederlandse Kastelenstichting, die zich al vanaf haar ontstaan in 1945 inzet voor het behoud van de Nederlandse kastelen en historische buitenplaatsen, was het de aanleiding om over de buitenplaats Zwijnsbergen, zijn geschiedenis en bouwhistorische ontwikkeling, de voorliggende publicatie te laten verschijnen.

In het eerste hoofdstuk wordt de bouwhistorie, van zowel het exterieur als interieur, van Zwijnsbergen beschreven. Bouwhistoricus Leo Wevers en historica Wendy Landewé geven een overzicht van de ontwikkeling van het oorspronkelijke boerenbedrijf *Sweensberch*, via het stadium van stenen kamer naar de statige buitenplaats die Zwijnsbergen uiteindelijk werd. Ruime aandacht wordt geschonken aan de laatste honderd jaar. Het hoofdstuk wordt gecompleteerd met een uiteenzetting van de restauratiepraktijk door de restauratiearchitecten Cor Bouwstra en René Bosch van Drakestein. Wij volgen hen op hun speurtocht naar de bouwkundige verschijnselen en voor de restauratie geschikte bouwmaterialen. Het is boeiend te lezen hoe zij geworsteld hebben met de keuze tussen de ideale situatie en de praktijk.

In het tweede hoofdstuk geven Hanneke Ronnes en Karl Bijsterveld de lezer inzicht in de bewoningsgeschiedenis van Zwijnsbergen. Zij komen tot een vrijwel volledig overzicht van de verschillende families die Zwijnsbergen vanaf de vijftiende eeuw tot en met het heden hebben bewoond. Uitvoerig staan zij stil bij de rol die de bewoners speelden in de regio Helvoirt en ver daarbuiten. Verhelderend is ook de beschrijving hoe de positie en de status der verschillende bewoners invloed op het uiterlijk van het huis hebben uitgeoefend.

Het laatste hoofdstuk is gewijd aan de tuin en het park van Zwijnsbergen. Heimerick Tromp, Ronald van Immerseel en Peter Verhoeff maken een vergelijking met andere Noord-Brabantse kasteeltuinen en -parken én met de tuin van kasteel Loenersloot. Dit kasteel in de buurt van Hilversum was in handen van de familie Martini Buys, die van 1793 tot aan 1905 op Zwijnsbergen woonde. De auteurs geven voorts aan de hand van nieuw bronnenmateriaal vooral over de achttiende en negentiende eeuw een verrassende nieuwe kijk op de groei van Zwijnsbergen tot een waar lusthof.

Zwijnsbergen is vanaf 1914 tot op de huidige dag in het bezit van de familie Van Lanschot. De Nederlandse Kastelenstichting wil met dit boek uiting geven aan haar waardering voor de volharding van de familie waarmee zij na de brand het bouwhistorisch onderzoek en de restauratie in gang heeft gezet en voltooid. De historische buitenplaats Zwijnsbergen, één van de parels van Noord-Brabant, is hiermee gereed voor het nageslacht.

mr. Berend-Jan baron van Voorst tot Voorst
voorzitter Nederlandse Kastelenstichting